

ПРОМЕНА ПРОСТОРНОГ ИДЕНТИТЕТА КРОЗ МЕЋУНАРОДНЕ СТУДЕНТСКЕ МИГРАЦИЈЕ

Сажетак

Истраживање улоге и значаја простора (града, универзитетског комплекса, студентског смештаја) као новог локалног или микроокружења међународних студената доноси јединствен угао гледања на (ре)конструкцију њиховог идентитета. У раду ће бити представљени најзначајнији резултати о емоционалној привржености за место порекла и град студирања као и оцена међународних студената о разликама у функционалним атрибутима места порекла и места студирања у погледу: начина становања, организације јавног саобраћаја, јавних простора и зелених површина, доступности услуга снабдевања, здравствене заштите, и осећаја сигурности у јавном простору. У дискусији ће бити дата паралела налаза истраживања о предметним анализама за две групе међународних студената: студената из Србије који се школују или су се школовали у иностранству (углавном у земљама Глобалног севера) и страних студената у Србији (из земаља Глобалног југа). На овај начин, примењује се двоструко сагледавање променљивости просторног идентитета, не само наших студената који имају искуство студирања у иностранству, већ и страних студената у Србији, са перспективом њиховог будућег привлачења уз позитивне ефекте за нашу државу.

Кључне речи: просторни идентитет, миграције, међународни студенти, Србија

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Простор је утицајан чинилац у обликовању идентитета сталног или привременог становништва које у њему борави, а одавно је препознат у том аспекту, како у географској науци, тако и у нешто млађој научној дисциплини просторног планирања. У друштвено-хуманистичким наукама, простор се такође јавља као хеуристички оквир за утврђивање спознаја и открића о начину на који људи остварују интеракцију са својим окружењем (Salazar, 2023). Истовремено, искуство трајности боравка у неком месту наводи на истраживање супротности овом концепту, што представљају миграције или покретљивост становништва из места у место. Мобилност популације јесте кључна компонента у разумевању простора и она доприноси томе да људи

постану свеснији улоге коју (различити) простори имају у формирању њиховог идентитета (Seamon, 2018; Salazar, 2018).

Полазна тачка на којој је базирана окосница овог истраживања јесу међународне студентске миграције и (ре)конструкција идентитета тог дела популације под утицајем миграторног искуства у иностраној земљи студирања. Мобилност студената са међународним академским искуством бележи значајан раст у 21. веку, али се у динамици академске мобилности уочавају неравномерности и јачање централизације према појединим одредиштима миграције, нарочито у правцу земаља тзв. Глобалног севера.¹ Уколико дискурс о међународним студентским миграцијама доведемо у контекст Србије и развоја њеног интелектуалног потенцијала (Sokołowicz, 2019), јасно се уочава истраживачка ниша у (ре)конструкцији просторног идентитета на основном скупу међународних студената, а који у даљем приказу сагледавамо кроз студенте из Србије који студирају, или су студирали у иностранству (најчешће у земљама Глобалног севера) и кроз стране студенте који тренутно студирају у Србији, односно оне који су студирали у Србији али су се након студија вратили у земљу порекла (најчешће је реч о земљама Глобалног југа).

У теоријском разматрању у наставку, биће приказани улога и значај простора (града, универзитетског комплекса, студентског смештаја и др.) као новог локалног или микроокружења на (ре)конструкцију идентитета међународних студената, а за шта се као реперно полазиште у компарацији узима исти просторни ниво у земљи порекла међународних студената. У вези с тим истражују се постојаности и промене просторног идентитета међународних студената, што је у спрези са интензитетом њиховог припадања различитим просторним оквирима – месту порекла и месту студирања. Методологија која је примењена за истраживање просторног идентитета међународних студената базира се на два модуса повезаности за место: 1) емоционалној привржености, која у себи сажима одговор на питање: „Где је Ваш дом?“ и 2) прагматичној везаности, која се базира на исказу: „Ово место пружа све што је потребно једном студенту у погледу смештаја, превоза, доступности услуга, осећаја сигурности и др.“

Приликом операционализације циљева истраживања постављених кроз теоријско-методолошки оквир, у емпиријском делу ће бити фокус на анализама емоционалне привржености за место порекла и град студирања међународних студената као и њихове субјективне оцене о предностима и недостацима функционалних атрибута места порекла и места студирања у

¹ Земље Глобалног севера се поистовећују са развијеним земљама. Појам Глобални север обично се односи на Англоамерику, Европу, Јапан, Аустралију и Нови Зеланд. Остатак света чини Глобални југ (Ђоровић, 2006).

погледу: начина становања, организације јавног саобраћаја, јавних простора и зелених површина, доступности услуга снабдевања, здравствене заштите и осећаја сигурности у јавном простору.

Ослонац дискусије је на успостављању паралеле међу налазима о елементима фиксности и променљивости просторног идентитета студената из Србије са међународним искуством и страних студената који студирају или су студирали у Србији. На концу, иако неће бити скициране препоруке за унапређење политичког одговора ка ефикаснијем искоришћавању потенцијала међународне академске мобилности за развој Србије, ово истраживање ће допринети потпунијем разумевању обликовања и променљивости просторног идентитета међународних студената из угла самих актера ових промена.

ПРОСТОРНИ ИДЕНТИТЕТ ИЗ ОПТИКЕ ПОКРЕТЉИВОСТИ МЕЂУНАРОДНИХ СТУДЕНАТА

Појам идентитета подразумева „известан начин описивања или концептуализације себе, што може да обухвати личне улоге и својства, учешћа у друштвеним групама или категоријама, и везе са географским локацијама“ (Devine-Wright & Clayton, 2010, према Qingjiu & Maliki, 2013: 633). Идентитет се формира кроз „стапање искустава, сећања, опажаја и деловања“ (Marginson, 2014, према Wee, 2019: 386). Карактеристике на основу којих се индивидуализују и препознају појединци, категорије или групе људи јесу њихове идентитетске одреднице.

Начин на који простор утиче на идентитет међународних студената односи се на део њиховог индивидуалног идентитета који је обликован локалитетом² и од њега зависи (енгл. *place identity*), тј. односи се на везаност међународних студената за простор (место) из кога потичу или везаност за место у коме студирају. Полазећи од премисе „да је идентитет стално у процесу настајања“, те да „никада није довршен“ (Весковић Анђелковић, 2024: 464) ову флуидност, која је присутна и код просторног идентитета, можемо ставити у апозицију са миграцијама међународних студената.

Међутим, шта је оно што формира или реконструише просторни идентитет или поистовећивање са местом за субјекте нашег истраживања – међународне студенте? Део одговора на претходно питање сигурно чине осећања

² Уколико се усредсредимо на просторни идентитет, односно на идентитет заснован на месту, истиче се да он може да буде вишеструк, на основу хијерархије припадања различитим територијалним нивоима – локалном, регионалном, националном и глобалном, што не подразумева да их људи имају подједнако све развијене (Бацковић & Спасић, 2014: 179).

(емоције) у односу на простор са којим се индивидуа поистовећује. Поистовећеност са местом (енгл. *identity with place*), према Релфу, зависи од тога да ли се појединац осећа као „инсајдер“ или не, односно да ли у датом простору има „осећај пријатности, сигурности и ушушканости“ (Relph, 1976: 49). Категорија „емоција“ је и у свакодневном животу често неухватљива а додатно, када говоримо о новим окружењима, животним околностима и референтним тачкама везаним за покретљивост међународних студената, можемо са поузданошћу тврдити да су и њихове „емоције у покрету“ (Леро, 2023). Међутим, како бисмо у истраживање укључили овај важан модус повезаности за место, односно просторног идентитета, применићемо од раније познат појам „емоционалне привржености“. Емоционална приврженост неком простору, која у себи спаја „емпатички“ и „егзистенцијални“ доживљај места изнутра (Spasić & Backović, 2017: 128), под утицајем је фактора као што су: старост, пол, дужина боравака у том месту и остварени међуљудски контакти (Talen, 2001). За нас је то првенствено одговор на питање о осећају за место које се сматра домом, што индикује постојање емоционалне привржености за место порекла (примарна различитост) индивидуа, у нашем случају представника групе међународних студената. С обзиром на то да је окосница овог истраживања анализа промене просторног идентитета међународних студената, важно је да установимо и емоционалну приврженост за место (град) студирања. Имајући у виду да је већ дошло до миграције у иностранство за студенте који су нам били испитаници и да је њихов боравак тамо трајао најмање годину дана, хипотеза је да се формирао основ њихове емоционалне привржености за место/град студирања.

Други део одговора на питање о чиниоцима просторног идентитета за међународне студенте лежи у њиховој прагматичној везаности за место. Наиме, међународна академска популација, поред емотивног просуђивања, можда у већој мери, посеже за прагматичном оценом релативних предности и недостатака по питању функционалних атрибута места порекла и места студирања. Та врста евалуације добија на значају кроз компарацију ова два места у погледу: простора студентског смештаја, приватног или садржаја колективног смештаја у студентском дому; изгледа универзитетског града/ кампуса; организације и поузданости јавног градског превоза; изгледа, функционалности и хигијене јавних градских простора; доступности услуга, а нарочито доступности здравствене заштите; и на крају али не и по значају, питања сигурности у јавном простору.

Из угла сагледавања миграторног искуства међународних студената и припадања неком простору/месту може се говорити о дијалектичком јединству и симултаности ових процеса. Са миграцијом у иностранство (и у неки други град), међународни студенти развијају поливалентну припадност

адаптирајући се на нове културне и вредносне норме и доживљавајући сопствене трансформације кроз интеракцију са новим (микро)окужењем и са новим људима (Petrić, Maričić & Basarić, 2012; Петрић & Лукић, 2023).

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА

Кроз анализу резултата истраживања који ће бити приказани у наредним редовима исказује се усмереност на мапирање оба модуса повезаности за место: емоционалне привржености и прагматичне везаности међународних студената.

Емоционална приврженост

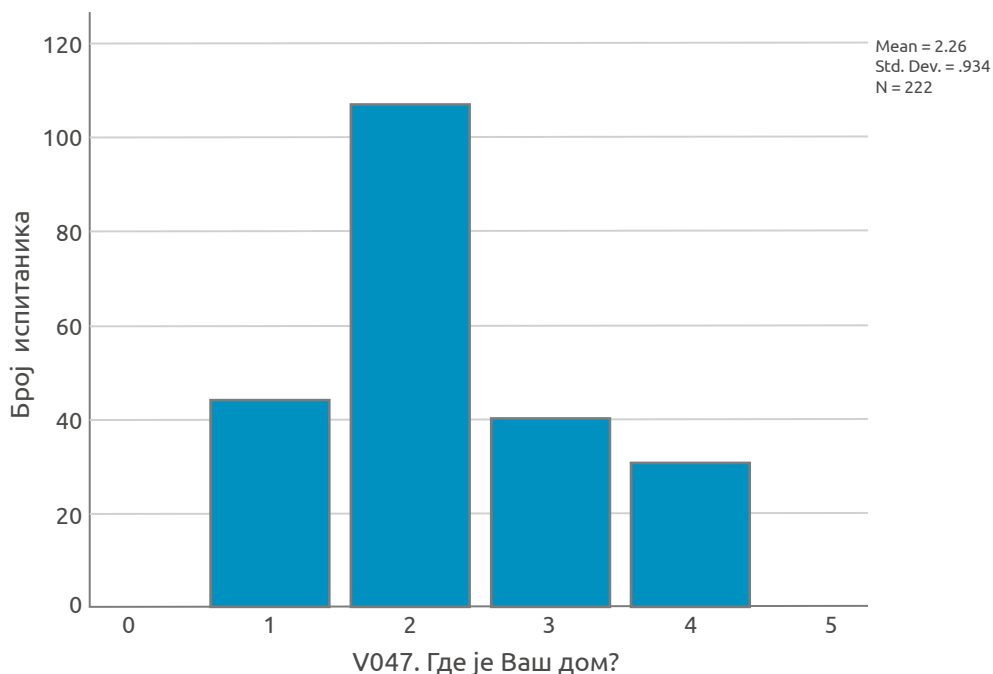
Већ током прве фазе прикупљања података (видети прво поглавље Монографије о Методолошким карактеристикама) дошло се до квалитативних налаза о „осећају дома“ али и о емоционалној привржености за град студирања студената са међународним академским искуством.

„Мени је кућа где су ми родитељи. То ми је кућа и дан данас. И сада када живим, да ли сам код момка на Палићу, у Београду због посла или... никад не кажем да идем кући, идем у сџан. Кућа ми је где су ми родитељи а где ширинушно живим је Палић, сџан.“ (ж, 29, Мађарска, Аустрија)

Потом, иста испитаница говори о својој емоционалној привржености граду у коме студира у иностранству.

„У Бечу сам се уклопила у смислу да ми је тамо остало срце и враћам се тамо сваке године због сџудија.“ (ж, 29, Мађарска, Аустрија)

У другој фази прикупљања података, емоционална приврженост месту порекла односно месту студирања додатно је истражена кроз електронски упитник и интерпретирана кроз квантитативне налазе у вези са питањем: „Где је Ваш дом?“



Графикон 1. Место које се сматра домом

На графикону 1, ступци који су означени бројевима 1–4 представљају следеће исказе везане за „осећај дома“: 1 = „Тамо где ми живе родитељи“; 2 = „Тамо где ми је породица“; 3 = „Тамо где тренутно боравим“; и 4 = „Остало“.³

Из ових налаза (графикон 1) може се закључити да највећи удео испитаника посматраних на укупној популацији међународне студентске популације обухваћене истраживањем, сматра да му је *Дом тамо где ми је породица*, а да је готово изједначен удео испитаника који сматрају да им је *Дом тамо где им живе родитељи* и оних који сматрају да им је *Дом тамо где тренутно бораве*.

С обзиром на хипотезу о колебљивости просторног идентитета у спрези са миграцијама међународне студентске популације, истражена је емоционална приврженост граду студирања и то преко Индекса емоционалне привржености за град. Овај индекс је формиран по угледу на нека ранија истраживања о везаности за град (Spasić & Vasković, 2017) на основу којих је преузет сет питања у електронском упитнику. То су биле три ставке:

³ Најчешћи одговори под категоријом „Остало“ били су: а) Тамо где сам одрастао/ла; б) Тамо где се најбоље и највољеније осећам, где се осећам лагодно, безбедно и где се највише и најаутентичније осећам као ЈА; в) Осећам да имам више домова – применљиви су сви одговори понуђени у упитнику; и г) Нисам везан/а ни за једну опцију.

- Кад нисам у овом граду (надаље, мисли се на град студирања, прим. аут.), једва чекам да се вратим.
- Не би ми било тешко кад бих морао/ла да се одселим из овог града.
- Желео/ла бих да и моја деца живе у овом граду.

На ово су придодате још три ставке:

- Имам поверење у људе који живе у овом граду.
- Осећам се блиско са људима из овог града.
- Осећам се безбедно у овом граду.

Индекс емоционалне привржености, који је формиран у овом истраживању, састоји се из напред наведених 6 ставки, где се не подразумева нужна конзистентност на тим ставкама, а збирно се мери степен привржености граду. Индексом су сумирани скорови испитаника на поменутих 6 ставова. Ликертова скала од пет нивоа примењена је у електронском упитнику и она мери резултате на следећи начин: 1 = „у потпуности непривржен/а“; 2 = „непривржен/а“; 3 = „неодлучан/а“; 4 = „привржен/а“; и 5 = „у потпуности привржен/а“.

У табели 1 приказане су вредности емоционалне привржености граду студирања, укупно и по четири групе међународних студената.

Табела 1. Индекс емоционалне привржености

	1	2	3	4	5	Укупно
Укупно	10 (4,6)	26 (11,9)	86 (39,3)	80 (36,5)	17 (7,8)	219 (100)
Студенти из Србије на школовању у иностранству	4 (5,3)	10 (13,3)	28 (37,3)	27 (36)	6 (8)	75 (100)
Држављани Србије који су студирали у иностранству и вратили се у Србију	2 (3,9)	8 (15,7)	20 (39,2)	21 (41,2)	0 (0)	51 (100)
Инострани држављани који студирају у Србији	3 (3,4)	8 (9,2)	36 (41,4)	30 (34,5)	10 (11,5)	87 (100)
Инострани држављани који су завршили студије у Србији и вратили се у своју земљу	1 (16,7)	0 (0)	2 (33,3)	2 (33,3)	1 (16,7)	6 (100)

Сумарно, из резултата представљених у табели 1 може се извести закључак да је око 45% испитаника емоционално привржено, делимично или у потпуности, за град у коме студирају односно у коме су студирали у иностранству. Непривржених граду студирања у иностранству има процентуално мање, у распону од око 13% за иностране држављане који студирају у Србији до око 20% кад је реч о држављанима Србије који су студирали у иностранству и вратили су се у Србију.

Прагматична везаност

Прагматична везаност за простор на микро и локалном нивоу, анализирана је на основу евалуације коју су дали страни студенти поредећи следеће разлике у начину живота код куће и у месту студирања у иностранству (табеле 2–10).

Табела 2. Начин становања (смештај)

	Много бољи у домовини	Бољи у домовини	Нема разлике	Бољи у иностранству	Много бољи у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	20 (9,1)	36 (16,4)	59 (26,9)	64 (29,2)	40 (18,3)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	9 (7,1)	21 (16,7)	30 (23,8)	38 (30,2)	28 (22,2)	126 (100)
Страни студенти у Србији	11 (11,8)	15 (16,1)	29 (31,2)	26 (28)	12 (12,9)	93 (100)

Табела 3. Изглед универзитетског града (кампуса)

	Много бољи у домовини	Бољи у домовини	Нема разлике	Бољи у иностранству	Много бољи у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	15 (6,8)	19 (8,7)	30 (13,7)	55 (25,1)	100 (45,7)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	4 (3,2)	2 (1,6)	11 (8,7)	32 (25,4)	77 (61,1)	126 (100)
Страни студенти у Србији	11 (11,8)	17 (18,3)	19 (20,4)	23 (24,7)	23 (24,7)	93 (100)

Табела 4. Садржаји у студентском дому

	Много бољи у домовини	Бољи у домовини	Нема разлике	Бољи у иностранству	Много бољи у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	15 (6,8)	23 (10,5)	55 (25,1)	65 (29,7)	61 (27,9)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	5 (4)	13 (10,3)	29 (23)	38 (30,2)	41 (32,5)	126 (100)
Страни студенти у Србији	10 (10,8)	10 (10,8)	26 (28)	27 (29)	20 (21,5)	93 (100)

Комплементарни претходној анализи су примери квалитативних ставова испитаника са којима је вођен научни разговор.

„Тако је, живим у љиваџном сџану близу ценџра. На Булевару ослобођења. (...) Прошле године сам живео са друџом, али сам ове године сам. (м, 27, Србија) – У оквиру камџуса уџавном су нас међународне сџуденџе смешџали да будемо заједно у оквиру џих мањих јединица, сџанова и свака џа јединица је имала заједничко куџаџило и кухињу и свако од нас сџуденаџа је имао своју собицу џде је моџао да ради, радни сџо, синџл креветџ и можда лабаво и ормар. Ми смо се сусреџали у џим заједничким џросџоријама. Било је инџересанџно уџраво џо сџо су уџавном Бриџанце сџављали да буду заједно у џим јединицама, сџановима, и џу буде око 6–7 сџуденаџа џо сџану. А моје искусџво је најчешџе да смо биле, рецимо, Кинескиње, Индијке, Гркиње и ја смо биле, рецимо, у џом Дому у Њукаслу.“ (ж, 35, Уједињено Краљевство)

Табела 5. Организација јавног саобраћаја

	Много боља у домовини	Боља у домовини	Нема разлике	Боља у иностранству	Много боља у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	16 (7,3)	16 (7,3)	30 (13,7)	44 (20,1)	113 (51,6)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	3 (2,4)	10 (7,9)	7 (5,6)	27 (21,4)	79 (62,7)	126 (100)
Страни студенти у Србији	13 (14)	6 (6,5)	23 (24,7)	17 (18,3)	34 (36,6)	93 (100)

Илустрацију на који начин међународни студенти процењују градски превоз у месту студирања у односу на место порекла поткрепљују следећи искази.

„Тамо где ја живим у Борнмушу, тамо је мирно, није шешко, али није баш ни лако да се без аутомобила схићне на различита места. У Новом Саду ми се свиђа што свуда можеш бициклом. А може се рећи да је саобраћај шакође и мана, јер понекад аутобуси касне. (м, 27, Србија) – Овде је јако добро што је систем јавног превоза изузетно добар, изузетно је добро повезан читав град шако да нисмо имали неких већих проблема, иако је град већи од Новог Сада, нисмо имали неких већих проблема када су у питању прелажења великих дистанци.“ (м, 34, Немачка)

Табела 6. Јавни простори града (тргови, зелене површине и слично)

	Много бољи у домовини	Бољи у домовини	Нема разлике	Бољи у иностранству	Много бољи у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	17 (7,8)	25 (11,4)	42 (19,2)	63 (28,8)	72 (32,9)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	7 (5,6)	11 (8,7)	21 (16,7)	41 (32,5)	46 (36,5)	126 (100)
Страни студенти у Србији	10 (10,8)	14 (15,1)	21 (22,6)	22 (23,7)	26 (28)	93 (100)

О значају и симболици јавних простора града у животу страног студента сведочи следећи пример:

„Вуков сјоменик (...) што је за мене јосишао као неки микрокосмос. Дођем шу на факултет, а онда кад хоћу мало да се одморим одем у парк, а када сиђем са шрамваја, прођем испод Вуковог сјоменика да схићнем до факултета. Тако да је што неки мој оријентир.“ (ж, 30, Србија)

Табела 7. Доступност услуга (самопослуге, апотеке и др.)

	Много боља у домовини	Боља у домовини	Нема разлике	Боља у иностранству	Много боља у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	19 (8,7)	37 (16,9)	74 (33,8)	41 (18,7)	48 (21,9)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	8 (6,3)	27 (21,4)	45 (35,7)	21 (16,7)	25 (19,8)	126 (100)
Страни студенти у Србији	11 (11,8)	10 (10,8)	29 (31,2)	20 (21,5)	23 (24,7)	93 (100)

Табела 8. Доступност здравствене заштите

	Много боља у домовини	Боља у домовини	Нема разлике	Боља у иностранству	Много боља у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	32 (14,6)	32 (14,6)	63 (28,8)	51 (23,3)	41 (18,7)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	17 (13,5)	16 (12,7)	42 (33,3)	26 (20,6)	25 (19,8)	126 (100)
Страни студенти у Србији	15 (16,1)	16 (17,2)	21 (22,6)	25 (26,9)	16 (17,2)	93 (100)

Међу различитим услугама које страним студентима пружа град, посебно се истиче значај доступности здравствене заштите. То се поткрепљује следећим налазом из квалитативног истраживања спроведеног кроз научни разговор.

„Мени су многи биле здравствене услуге. Била сам у прилици да их два пута корисим. Између осталог мени је испред куће дом здравља и у том дому здравља на сваком крају је добра специјализација, имају хирургију и онда пођемо у дом здравља и тамо за нешто минућа смо ми већ код хирургије и он завршава све. Значи, не постоји тај процес који код нас траје колико дуго, заказивање па се онда чека три месеца.“ (Ж, 23, Мађарска)

Питање хигијене јавних простора града за међународне студенте појавило се током прве фазе прикупљања података, за шта као илустрација може да послужи следећи квалитативни став испитаника:

„Што се тиче нечистивних страна, жао ми је што морам да кажем, али Србија је мало прљавија у поређењу са другим европским земљама. Не знам, имао сам прилику да упоредим. (...) Тако је, смеће. Извиниће. Али, не знам, у Србији, и „у сомошћу“, можда је добро. Али када одем у неки други град, зашто је толико прљаво? Зашто је тако? зашто што кажу да су већ чисти. Али неки људи ојеш све зачрљају.“ (м, 29, Србија)

Табела 9. Хигијена јавних простора

	Много боља у домовини	Боља у домовини	Нема разлике	Боља у иностранству	Много боља у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	20 (9,1)	13 (5,9)	53 (24,2)	63 (28,8)	70 (32)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	4 (3,2)	6 (4,8)	28 (22,2)	36 (28,6)	52 (41,3)	126 (100)
Страни студенти у Србији	16 (17,2)	7 (7,5)	25 (26,9)	27 (29)	18 (19,4)	93 (100)

Табела 10. Осећај сигурности у јавном простору

	Много бољи у домовини	Бољи у домовини	Нема разлике	Бољи у иностранству	Много бољи у иностранству	Укупно
Студенти са иностраним искуством	20 (9,1)	33 (15,1)	64 (29,2)	46 (21)	56 (25,6)	219 (100)
Студенти из Србије у иностранству	10 (7,9)	24 (19)	47 (37,3)	17 (13,5)	28 (22,2)	126 (100)
Страни студенти у Србији	10 (10,8)	9 (9,7)	17 (18,3)	29 (31,2)	28 (30,1)	93 (100)

У вези са осећајем сигурности у јавном простору града у коме бораве, посебно су значајни ставови студенткиња (родна перспектива), а сликовит пример даје испитаница пореклом из Аргентине, где је безбедност жена далеко лошија него у Србији.

„Некад ми се чини да већина нас, мислим на људе у пројекту, мисли да је најбоља ствар безбедност, нарочито за жене. Чиница да можеш да се шеташ ноћу и не размишљаш шта ће да се догоди и да ли ће неко да те нападне, ошљачка, убије и слично.“ (Ж, 30, Србија)

ДИСКУСИЈА

Приликом упоредне анализе резултата електронског упитника који су попуњавали студенти из Србије са међународним искуством (угlavном су бора-вили у земљама Глобалног севера) и страни студенти који студирају, или су студирали у Србији (најчешће пореклом из земаља Глобалног југа) у односу на (ре)конструкцију њиховог просторног идентитета уочавају се следећи заједнички именитељи:

- Процентуално највећи удео на скали емоционалне привржености за град студирања имају неодлучни међународни студенти, дакле, они који му у укупном скору нису ни привржени нити непривржени. Такође, како код студената из Србије, тако и код иностраних студената, заступљенија су позитивна oseћања према месту студирања у односу на негативna, што пружа основ за извођење закључка да боравком у иностранству, међународна академска популација ипак dobrим делом развија емоционалну страну поистовећивања са местом/градом студирања.
- Међу елементима прагматичне везаности највише се преклапају степени поређења доступности здравствене заштите у земљи порекла и земљи студирања код обе групе студената. Притом, треба напоменути да и код једних и код других веће учешће узимају студенти који сматрају да је овај чинилац рационалне везаности за место боравка бољи у иностраној земљи студирања.

Ипак, чине се заокруженијим налази о разликама и одступањима у ставовима везаним за одређене елементе прагматичне везаности који се такође преламају у упоредној оптици ставова студената пореклом из Србије који су боравили или борове у земљама Глобалног севера и страних студената из земаља Глобалног југа који студирају, или су студирали у Србији.

- Начин становања за студенте у иностранству је боље оцењен од стране студената из Србије са међународним искуством (око 22% испитаника пореклом из Србије сматра да је смештај за студенте много бољи у иностранству него у домовини). Посматрајући стране студенте у Србији, респективни проценат оних који процењују да им је смештај много бољи у Србији него у домовини износи око 13%.
- Још је драстичнија разлика у оцени изгледа универзитетског града, јер се из резултата у претходном поглављу јасно може уочити да чак 61% студената из Србије који су студирали у иностранству сматра да је тамо много бољи изглед кампуса него у Србији, док је респективни проценат код страних студената у Србији око 25%.
- Када је у питању оцена међународних студената коју дају за јавни саобраћај у месту студирања, највећи проценат и Срба и странаца сматра да је овај елемент прагматичне везаности много бољи у иностранству него у домовини, с тим да је код међународних студената пореклом из Србије тај проценат чак око 63%, док је код страних студената у Србији око 37%.
- Сличан тренд се уочава за обе групе међународних студената и у погледу јавних простора (тргова, зелених површина и др.) који су оцењени како много бољи у иностранству него у домовини од стране 36,5% пореклом наших и од 28% страних студената у Србији.
- Може се прокоментарисати разлика у оцени доступности услуга (самопослуга, апотека и др.) у иностранству, која је бољом или много бољом него у домовини оцењена од око 46% странаца који студирају или су студирали у Србији, у односу на 36,5% студената из Србије који имају искуство студирања у иностранству.
- Изразита је разлика између две посматране групе међународних студената у погледу оцено хигијене јавних простора у месту студирања. Док студенти из Србије који студирају или су студирали у иностранству у чак 41% случајева оцењују хигијену јавних простора много бољом у иностранству него у Србији, од страних студента у Србији је свега око 19% њих оценило хигијену јавних простора много бољом у Србији него у њиховој домовини.
- Оно у чему Србија предњачи над иностранством јесте оцена страних студената коју имају у погледу осећаја сигурности у јавном простору наших градова. Статистика је показала да чак 61% страних студената у Србији сматра да се осећа сигурније или много сигурније у јавном простору у Србији него у својој домовини, док је респективно учешће студената из Србије у иностранству у том погледу око 36%.

ЗАКЉУЧАК

Ако се посветимо субјективном делу у промени просторног идентитета кроз међународне студентске миграције, ту се у налазима нашег истраживања потврђује претпоставка да је, опште узевши, дубље укореењена емоционална приврженост међународних студената за места у којима им живе породице. Миграције међународне студентске популације могу изазвати амбивалентне осећаје и неодлучност мерене индексом емоционалне привржености граду студирања. Резултати нашег истраживања су показали да је у просеку највећи проценат (око 39%) међународних студената неодлучно у том погледу. Међутим, објашњење за овакав резултат лежи и у извесној мањкавост инструмента који је примењен у квантитативном истраживању. Наиме, кроз методолошку поставку није задат услов конзистентности на свих 6 ставки које су формирале Индекс емоционалне привржености за град студирања, највише из разлога да се испитаници не би наводили на једну врсту одговора кроз анкетни упитник. Поредећи са страним студентима у Србији, за држављане Србије који су студирали у иностранству и вратили су се у Србију резултати демонстрирају, чак у око 41% случајева, постојање емоционалне привржености граду у коме су студирали у иностранству пре повратка у домовину. Ово се може аргументовати већом могућношћу избора места студирања за српске студенте у иностранству него за стране студенте у Србији. Не треба занемарити чињеницу да остваривање могућности добијања стипендије може бити повод за компромис у прихватању града студирања, уз емотивни отклон да је тај град привремено боравиште.

Као што се могло претпоставити, резултати анализа приказаних у овом раду указују на већу прагматичну везаност међународних студената за локална и микроокружења у земљама Глобалног севера него што је то случај са међународним студентима у Србији који су пореклом из земаља Глобалног југа. Тај модус просторног идентитета је подложнији реконструкцији код наших студената у иностранству. Међутим, то не указује на једностран закључак како не може доћи до реконструкције просторног идентитета под дејством боравка у иностранству и за међународне студенте који тренутно студирају или су студирали у Србији. Штавише, и једна и друга анализирана група међународних студената у поређењу оцена елемената прагматичне везаности за место порекла и место студирања показује већу критичност према домовини што се може сублимирати гледиштем да је „трава увек зеленија негде другде“.

Нов приступ у овом раду је компарација (пре)обликовања просторног идентитета међународних студената из Србије који су студирали или студирају у земљама Глобалног севера са страним студентима у Србији пореклом

из земаља Глобалног југа. Ту лежи и путоказ за боље разумевање како Србија може да унапреди интеграцију међународних студената којима она можда у овом тренутку представља станицу на путу ка развијенијим државама које припадају Глобалном северу.

ЛИТЕРАТУРА

- Бацковић, В. & Спасић, И. (2014). Везаност за место и локални идентитети: Студије случаја четири града у Србији, *Теме*, 38(1), 177–192.
- Весковић Анђелковић, М. З. (2024). Утицај друштвене покретљивости на реконструкцију идентитета међународних студената – случај Србија, *Социолошки брелег*, 58(2), 460–485. DOI: 10.5937/socpreg58-50455
- Devine-Wright, P. & Clayton, S. (2010). Introduction to the special issue: Place, identity and environmental behaviour, *Journal of Environmental Psychology*, 30(3), 267–270.
- Леро, Н. Г. (2023). Концептуализовање homo sensus academicus mobilis: ка промени парадигме у разумевању савремене глобалне академске мобилности, *Социолошки брелег*, 57(4), 1161–1184. DOI: 10.5937/socpreg57-46369
- Marginson, S. (2014). Student self-formation in international education, *Journal of Studies in International Education*, 18(1), 6–22. DOI:10.1177/1028315313513036
- Petrić, J., Maričić, T. & Basarić, J. (2012). The population conundrums and some implications for urban development in Serbia, *SPATIUM International Review*, 28, 7–14. DOI: 10.2298/SPAT1228007P
- Петрић, Ј. Ј. & Лукић, В. М. (2023). Просторни идентитет међународних студената и везаност за град, *Социолошки брелег*, 57(4), 1099–1129. DOI: 10.5937/socoreg57-47024
- Qingjiu, S. & Maliki, N. Z. (2013). Place Attachment and Place Identity: Undergraduate Students' Place Bonding on Campus, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 91, 632–639.
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Salazar, N. B. (2018). *Momentous Mobilities: Anthropological Musings on the Meanings of Travel*. Oxford: Berghahn.
- Salazar, N. B. (2023). Mobile places and emplaced mobilities: problematizing the place-mobility nexus, *Mobilities*, 18(4), 582–592, <https://doi.org/10.1080/17450101.2023.2226358>
- Seamon, D. (2018). *Life Takes Place: Phenomenology, Lifeworlds and Place Making*. New York: Routledge.
- Sokołowicz, M. E. (2019). Student cities or cities of graduates? The case of Lodz and its students declared preferences, *Population Space Place*, 25:e2177, <https://doi.org/10.1002/psp.2177>
- Spasić, I. & Backović, V. (2017). *Gradovi u potrazi za identitetom*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Institut za sociološka istraživanja.
- Talen, E. (2001). Traditional Urbanism Meets Residential Affluence. An Analysis of the Variability of Suburban Preference, *Journal of the American Planning Association*, 67(2), 199–216.
- Ђоровић, Р. (2006). Подјелени свијет – Глобални сјевер и Глобални југ, *Глобус*, 31, 141–148, <http://sgd.org.rs/publikacije/globus/31/15Radoslav%20Corovic%20-%20PODJELJENI%20SVIJET%20GLOBALNI%20SJEVER%20I%20GLOBALNI%20JUG.pdf>
- Wee, A. (2019). Space and Identity Construction: A Study of Female Singaporean Undergraduates in the UK, *Journal of International Students*, 9(2), 384–411. DOI: 10.32674/jis.v9i2.643